Ленин туы

24-ші жыл
№ 129 (6078)
1943 жыл
Сейсенбі 6 июль
Бағасы 20 тыйын

ҚК(б)П Солтүстік Қазақстан Облыстық Комитетінің, еңбекшілер депутаттарының Облыстық Советінің және ҚК(б)П Петропавл Қалалық Комитетінің органы

...училищесінің 25 жылдығы

Саратовтың Қызыл тулы 1-танк училищесінің құрылғанына 25 жыл толды. Танк әскерінің командир кадрларын даярлау ісіндегі үздік табыстары және отан алдында жауынгерлік еңбек сіңіргені үшін ССРС Жоғарғы Советі Президиумының Указы бойынша училище Қызыл Жұлдыз орденімен наградталды және ол Советтер Союзының Геройы генерал-майор А. И. Лизюковтың есімімен аталатын болды.

Училищенің бірсыпра қызметкерлері ордендар және медальдармен наградталды. (ТАСС).

СОЦИАЛИСТІК МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ӨРКЕНДЕТУДЕ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ БАЙ ТӘЖРИБЕСІН КЕҢ ҚОЛДАНАЙЫҚ

Қазақ ССР Халық Комиссарлары Советінің Председателі Н. ОҢДАСЫНОВ жолдастың малды жайып-бағу жөніндегі республикалық кеңесте сөйлеген сөзі

Жолдастар!

Қарақшы Гитлер Германиясына және оның сыбайластарына карсы совет халқы екі жылдан бері ұлы азаттық соғысын жүргізуде. Соғыс еліміздің барлық күші мен ресурстарын майдан хажетіне жұмсауды, бүкіл жұмысымыз бен шаруашылығымызды соғыс жағдайына бейімдеп негізінен қайта құруды талап етті.

Даңқты қазақ халқы ССРСтың барлық халықтарымен бірге майданның талаптарын, данышпан қолбасшымыз Советтер Союзының Маршалы Сталин жолдастың нұсқауларын орындай отырып, жексұрын жауға қарсы ұлы күрестің барлық участкелерінде өзінің отан алдындағы борышын абироймен атқаруда.

Қазақстандықтар отан соғысының майдандарында орыстармен, украиндармен, белоруссстармен, өзбектермен, қырғыздармен, түркмендермен, тәжіктермен және көп ұлтты Советтер Союзының басқа халықтарымен қол ұстасып, отанымызды жанқиярлықпен қорғауда.

Республикамыздың еңбекшілері майдандағы жауынгерлерімізден қалыспай, тылдағы фабрикалар мен заводтарда, шахталарда, колхоз, совхоз егін даласында жанқиярлықпен жұмыс істеп, еңбек майданындағы ерліктің тамаша үлгілерін көрсетуде. Соғыс кезінде Қазақстан халық шаруашылығының барлық салаларында орасан зор табыстарға жетті.

Республикамыздың ұшан-теңіз байлығы: түсті металдар, сирек кездесетін металдар, қара метал, көмір, мұнай, астық, мақта, қант қызылшасы, темекі, каучук, мал шаруашылығының продукциясы—осының бәрі ел қорғау хажетіне асырылуда. Майданға көмегіміз күн санап күшеюде. Республикамыздың еңбекшілері бар күшімен аянбай жұмыс істеп, жексұрын жауды талқандайтын жеңіс қаруын шыңдауда.

Қазақстанның колхозшыларының, колхозшы әйелдерінің, мал шаруашылығы мамандарының еңбегіне партия мен үкімет және Сталин жолдас зор баға берді. 1942 жылғы Бүкілсоюздық социалистік жарыстың қорытындысында, колхоз мал шаруашылығын өркендеткені үшін республикамызға Мемлекеттік Қорғау Комитетінің ауыспалы Қызыл туы тапсырылды.

Алайда, мал шаруашылығын өркендетудегі табыстарымыз бен қатар, бізде әлі де елеулі кемшіліктер бар екенін көрмеу кешірілместік күнә болар еді. Бұл кемшіліктерді жою үшін большевикше табандылықпен күресуіміз керек. Бізде төлдейтін малдың қысыр қалуы, жас төл мен ірі малдың шығыны әлі де көп, мал орынсыз жұмсалып, талантаражға салынады, мемлекетке арық мал тапсырылу себепті, көп мал артық тапсырылады, ақыр аяғында бізде малдың продуктылығы, көптеген мал фермаларының товарлылығы әлі де кем. Біздегі кемшіліктер міне осындай.

Қазақ халқының өмірі мал шаруашылығымен күшті байланысты. Нешеме ғасырлар бойына қазақ халқы малмен тіршілік етіп келді, жаратылыстың қиын жағдайында мал өсіріп, кәсіп істеді. Малын сақтау үшін, қазақ елі жаратылыстың түрлі апатына қарсы үнемі күресіп келді, бұл күрестен мол тәжрибе алды.

Халықтың бұл жөніндегі даналық тәжрибесі әр жердің, әрбір ауданның жағдайына қарай белгіленген. Көп адамдар бұл тәжрибені тек малды баға білуде, жайлімді пайдалана білуде деп ойлайды. Олар бұрынғы мал шаруашылығы тәжрибесінің тек бір жағын—халықтың және оның шаруашылығының мәдени дәрежесінің төмен болғанын көреді.

Мұндай теріс көзқарастардың салдарынан,мал өсірген қазақ халқының әралуан мол тәжрибесі аз зерттеліп келді, ғылым жолымен қорытылмады, қазіргі мал шаруашылығында жеткілікті қолданылмай келді. Жергілікті басшы қызметкерлер мен мамандар көп уақытта бұл тәжрибені елемеді, сөйтіп мал шаруашылығына орасан көп зиян келтірді.

Қазіргі күрделі мал шаруашылығында халық тәжрибесін кеңінен пайдалану, тәжрибені ғылыммен қарсы қойғандық болып табылмайды, қайта мұның өзі халықтың неше ғасырлық тәжрибесінің нәтижесін пайдалана отырып, мал дәрігерлік және зоотехника ғылымын байытуды, қызметкерлеріміздің білімін арттыруды көздейді. Халықтың неше ғасырлық тәжрибесін социалистік мал шаруашылығының хажетіне асыруымыз керек.

МАЛДЫ ЖАЙЫП-БАҒУ—ХАЛЫҚ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ ШАРАСЫ

Малды жайып бағудың зор мәні бар. Оның өзі Қазақстанның ауа райына, жаратылыс-тарихи өзгешеліктеріне қарай неше ғасырлар бойына қалыптанып келген.

Қазақстанның облыстары мен аудандарының ауа райы, жер жағдайы, өсімдігі, су жағдайы әртүрлі болып келеді. Малды жаппай жайып бағудың мәні, түрі де осыған байланысты.

Қазақ елі өзінің жерін қыстау, көктеу, жайлау, күзеу деп бірнеше түрге бөліп, жайылымды ежелден осылайша дұрыс пайдаланып келді. Маусымды жайылымдардың шөбін үнемдеп дұрыс пайдаланумен қатар, қазақ елі шабындық жерлерінің шөбін күтіп жақсы өсіріп отырды. Мәселен тасқын суды бөгеп, шабындыққа су шығару, малға азық егістер егу қазақ халқына көптен мәлім. Жайылымды жылдың әр маусымына қарай тәртіппен пайдалану, малдың әрбір түлігін өзіне лайықты жайылымға жаю жердің шөбін сақтауды, жақсы өсіруді, тәртіппен пайдалануды көздейтін.

Мал азығы кем болған жерде халық барлық мүмкіншілікті пайдаланатын. Мәселен, солом сықты құнарлылығы кем азықты өңдеп, малға жұғымды азыққа айналдыратын. Малдың азығын жақсарту үшін, мал азығын өңдеп даярлауды қазақ елі кеңінен қолданып келді. Мәселен малға беру үшін сабанды, шапқан жоңырышқаны, кебекті күнжараны ыстық су құйып араластыратын.

Малды тез семірту үшін, малдың сүтті болуы, жүннің мол, терісінің жақсы болуы үшін қай малды қандай жерге, қай уақытта жаю керек екенін тәжрибелі малшылар әруақыт ескеріп отыратын. Мал шаруашылығынан неғұрлым көп табыс алу үшін малды дұрыс жаюдың ерекше маңызы бар. «Семіздің, аяғы сегіз», «мал өсірсең, жайылымын тап» дейді қазақ мақалы.

Жайылымның бір бөлегін қысты күні, бір бөлегін көктемде, қалған жерін жаздыкүні немесе күздікүні пайдаланып отырсаң, жайылымның ешуақытта оты кемімейді, өйткені мал жайылымы бос жатқан кезде жайылымның шөбі өзінен өзі өсе береді.

Малдың қай уақытта қандай жайылымда семіретінін қазақ елі жақсы біледі. Малды семірту үшін ең жақсы маусым көктемгі және күзгі айлар екенін қазақ халқы өз тәжрибесінен білген. Сондықтан да қазақ мақалы: «қой көктемде бір тояды, көбік қарда бір тояды» дейді.

Малды көктемде балауса шөбі мол жерге жаятын. Қыстан арықтап шыққан мал бұл жайылымда тез оңалады. Жаз айларында малды әртүрлі оты бар жайылымға айдайтын. Бұл жайылымда мал етейіп семіретін. Күздігүні қой мен жылқыны қара отты немесе жусанды—сортаң жайылымға жаятын. Малдың жазғы жайылымда жиынаған майы, қара отқа келгеннен кейін қалыңдап, мал қысқы тебін жағдайына төзімді болатын.

Республикамыздың түрлі аудандарында, ауа райының жағдайына қарай малды күндіз немесе түнде жаяды.

Жайылымды мұндай тәртіппен пайдаланғанда кең жайылым неғұрлым жақсы нәтиже береді.

Қазақ даласын, құмды, шөлді жақсы білмейтін адамдар бұл ұшы қиырсыз далада тіршілік жоқ, одан ешқандай пайда алуға болмайды деп ойлайды. Ал істің шынында бұл шөл даланың, орасан көп байлығы бар, дұрыс пайдаланылса, бұл далада неше миллион мал өсіруге болады.

Қазіргі уақытта малды жайып бағу әдісі қолданыла бастағаннан кейін кейбір қызметкерлер мұны бұрынғы шаруашылық әдісіне қайта көшкендік деп біліп қателесіп жүр. Олар малды жыл бойына фермалардың жанында жайып бағуды қостайды. Мал өсірудің европалық аудандарда қолданылатын әдістерін былайша беталды Орта Азияға, Қазақстанға көшіре салу зор хате болар еді. Малды ферма манында бағу Қазақстанда бұдан 6—7 жыл бұрын, республикамызда небәрі 4 миллион мал болған кезде қолданылды, бірақ қазір біздің малымыз 15 миллионнан асады.

Біз бұрынғыға қайта оралмақ емеспіз, жайылымды — көшпелі мал шаруашылығын бұрынғы қалпында қайта орнатпақ емеспіз, бірақ мол жайылымды неғұрлым жақсы пайдалану ісінде зор маңызы болып отырған халықтың мол тәжрибесін елемеу орынсыз болар еді.

Қазақ халқының ғасырлар бойына жиынаған бұл тәжрибесінің ең керектісінің бәрін пайдаланамыз, малды жайып бағу жағдайларын ұқыптылықпен зерттей отырып, халық тәжрибесіне өзгерістер енгіземіз.

Соңғы екі жылдың ішінде Қазақстанда малды жайып бағу барған сайын кең өріс алуда, жақсы ұйымдастырылған жерде мұның өзі тамаша нәтиже беріп отыр. Осыған сүйеніп кейбір теорияшылар теріс қорытынды шығарады, енді екінші жаққа лағады, мал азығы қорын жасамайақ, малды ылғи жайылыммен өсіруге болады деп ойлайды. Бірақ малды жайып бағудың ескі түрі мен жаңа түрі арасында айырмашылық бар. Бұрын мал өсірген көшпелілердің, жаратылыс апатына қарсы күресуге білімі жетпейтін. Олар мал азығының жеткілікті запасын жасамайтын, мұның нәтижесінде ауа райы нашар болған жылдарда мал жұтқа ұшырап, миллиондап қырылатын.

(Соңы 2-бетте).

Ленин туы

ҚК(б)П Солтүстік Қазақстан Облыстық Комитетінің, еңбекшілер депутаттарының Облыстық Советінің және ҚК(б)П Петропавл Қалалық Комитетінің органы

24-ші жыл
№ 129 (65078)
1943 жыл
Сейсенбі
6 июль
Бағасы 20 тыйын

училищесінің 25 жылдығы

Саратовтың Қызыл тулы 1-танк училищесінің құрылғанына 25 жыл толды. Танк әскерінің командир кадрларын даярлау ісіндегі үздік табыстары және отан алдында жауынгерлік еңбек сіңіргені үшін ССРС Жоғарғы Советі Президиумының Указы бойынша училище Қызыл Жұлдыз орденімен наградталды және ол Советтер Союзының Геройы генерал-майор А. И. Лизюковтың есімімен аталатын болды.

Училищенің бірсыпра қызметкерлері ордендар және медальдармен наградталды. (ТАСС).

СОЦИАЛИСТІК МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ӨРКЕНДЕТУДЕ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ БАЙ ТӘЖРИБЕСІН КЕҢ ҚОЛДАНАЙЫҚ

Қазақ ССР Халық Комиссарлары Советінің Председателі Н. ОҢДАСЫНОВ жолдастың малды жайып-бағу жөніндегі республикалық кеңесте сөйлеген сөзі

Жолдастар!

Қарақшы Гитлер Германиясына және оның сыбайластарына қарсы совет халқы екі жылдан бері ұлы азаттық соғысын жүргізуде. Соғыс еліміздің барлық күші мен ресурстарын майдан хажетіне жұмсауды, бүкіл жұмысымыз бен шаруашылығымызды соғыс жағдайына бейімдеп негізінен қайта құруды талап етті.

Даңқты қазақ халқы ССРСтың барлық халықтарымен бірге майданның талаптарын, данышпан қолбасшымыз Советтер Союзының Маршалы Сталин жолдастың нұсқауларын орындай отырып, жексұрын жауға қарсы ұлы күрестің барлық участкелерінде өзінің отан алдындағы борышын абройлмен атқаруда.

Қазақстандықтар отан соғысының майдандарында орыстармен, украиндармен, белоруcстармен, өзбектермен, қырғыздармен, түркмендермен, тәжіктермен және көп ұлтты Советтер Союзының басқа халықтарымен қол ұстасып, отанымызды жанқиярлықпен қорғауда.

Республикамыздың еңбекшілері майдандағы жауынгерлерімізден қалыспай, тылдағы фабрикалар мен заводтарда, шахталарда, колхоз, совхоз егін даласында жанқиярлықпен жұмыс істеп, еңбек майданындағы ерліктің тамаша үлгілерін көрсетуде. Соғыс кезінде Қазақстан халық шаруашылығының барлық салаларында орасан зор табыстарға жетті.

Республикамыздың ұшан-теңіз байлығы: түсті металдар, сирек кездесетін металдар, қара метал, көмір, мұнай, астық, мақта, қант қызылшасы, темекі, каучук, мал шаруашылығының продукциясы—осының бәрі ел қорғау хажетіне асырылуда. Майданға көмегіміз күн санап күшеюде. Республикамыздың еңбекшілері бар күшімен аянбай жұмыс істеп, жексұрын жауды талқандайтын жеңіс қаруын шыңдауда.

Қазақстанның колхозшыларының, колхозшы әйелдерінің, мал шаруашылығы мамандарының еңбегіне партия мен үкмет және Сталин жолдас зор баға берді. 1942 жылғы Бүкілсоюздық социалистік жарыстың қорытындысында, колхоз мал шаруашылығын өркендеткені үшін республикамызға Мемлекеттік Қорғау Комитетінің ауыспалы Қызыл туы тапсырылды.

Алайда, мал шаруашылығын өркендетудегі табыстарымыз бен қатар, бізде әлі де елеулі кемшіліктер бар екенін көрмеу кешірілместік күнә болар еді. Бұл кемшіліктерді жою үшін большевикше табандылықпен күресуіміз керек. Бізде төл дейтін малдың қысыр қалуы, жас төл мен ірі малдың шығыны әлі де көп, мал орынсыз жұмсалып, талан-таражға салынады, мемлекетке арық мал тапсырылу себепті, көп мал артық тапсырылады, ақыр аяғында бізде малдың продуктылығы, көптеген мал фермаларының товарлылығы әлі де кем. Біздегі кемшіліктер міне осындай.

Қазақ халқының өмірі мал шаруашылығымен күшті байланысты. Нешеме ғасырлар бойына қазақ халқы малмен тіршілік етіп келді, жаратылыстың қыйын жағдайында мал өсіріп, кәсіп істеді. Малын сақтау үшін, қазақ елі жаратылыстың түрлі апатына қарсы үнемі күресіп келді, бұл күрестен мол тәжрибе алды.

Халықтың бұл жөніндегі даналық тәжрибесі әр жердің, әрбір ауданның жағдайына қарай белгіленген. Көп адамдар бұл тәжрибені тек малды баға білуде, жәйлімді пайдалана білуде деп ойлайды. Олар бұрынғы мал шаруашылығы тәжрибесінің тек бір жағын—халықтың және оның шаруашылығының мәдени дәрежесінің төмен болғандығын көреді.

Мұндай теріс көзқарастардың салдарынан, мал өсірген қазақ халқының әралуан мол тәжрибесі аз зерттеліп келді, ғылым жолымен қорытылмады, қазіргі мал шаруашылығында жеткілікті қолданылмай келді. Жергілікті басшы қызметкерлер мен мамандар көп уақытта бұл тәжрибені елемеді, сөйтіп мал шаруашылығына орасан көп зиян келтірді.

Қазіргі күрделі мал шаруашылығында халық тәжрибесін кеңінен пайдалану, тәжрибені ғылымға қарсы қойғандық болып табылмайды, қайта мұның өзі халықтың неше ғасырлық тәжрибесінің нәтижесін пайдалана отырып, мал дәрігерлік және зоотехника ғылымын байытуды, қызметкерлеріміздің білімін арттыруды көздейді. Халықтың неше ғасырлық тәжрибесін социалистік мал шаруашылығының хажетіне асыруымыз керек.

МАЛДЫ ЖАЙЫП-БАҒУ—ХАЛЫҚ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ ШАРАСЫ

Малды жайып бағудың зор мәні бар. Оның өзі Қазақстанның ауа райына, жаратылыс-тарихи өзгешеліктеріне қарай неше ғасырлар бойына қалыптанып келген.

Қазақстанның облыстары мен аудандарының ауа райы, жер жағдайы, өсімдігі, су жағдайы әртүрлі болып келеді. Малды жаппай жайып бағудың мәні, түрі де осыған байланысты.

Қазақ елі өзінің жерін қыстау, көктеу, жайлау, күзеу деп бірнеше түрге бөліп, жайылымды ежелден осылайша дұрыс пайдаланып келді. Маусымды жайылымдардың шөбін үнемдеп дұрыс пайдаланумен қатар, қазақ елі шабындық жерлерінің шөбін күтіп жақсы өсіріп отырды. Мәселен тасқын суды бөгеп, шабындыққа су шығару, малға азық егістер егу қазақ халқына көптен мәлім. Жайылымды жылдың әр маусымына қарай тәртіппен пайдалану, малдың әрбір түлігін өзіне лайықты жайылымға жаю жердің шөбін сақтауды, жақсы өсіруді, тәртіппен пайдалануды көздейтін.

Мал азығы кем болған жерде халық барлық мүмкіншілікті пайдаланатын. Мәселен, солом сықты құнарлылығы кем азықты өңдеп, малға жұғымды азыққа айналдыратын. Малдың азығын жақсарту үшін, мал азығын өңдеп даярлауды қазақ елі кеңінен қолданып келді. Мәселен малға беру үшін сабанды, шапқан жоңырышқаны, кебекті күнжараны ыстық су құйып араластыратын.

Малды тез семірту үшін, малдың сүтті болуы, жүннің мол, терісінің жақсы болуы үшін қай малды қандай жерге, қай уақытта жаю керек екенін тәжрибелі малшылар әруақыт ескеріп отыратын. Мал шаруашылығынан неғұрлым көп табыс алу үшін малды дұрыс жаюдың ерекше маңызы бар. «Семіздің аяғы сегіз», «мал өсірсең жайылымын тап» дейді қазақ мақалы.

Жайылымның бір бөлегін қысты күні, бір бөлегін көктемде, қалған жерін жаздыкүні немесе күздікүні пайдаланып отырсаң, жайылымның ешуақытта оты кемімейді, өйткені мал жайылымы бос жатқан кезде жайылымның шөбі өзінен өзі өсе береді.

Малдың қай уақытта қандай жайылымда семіретінін қазақ елі жақсы біледі. Малды семірту үшін ең жақсы маусым көктемгі және күзгі айлар екенін қазақ халқы өз тәжрибесінен білген. Сондықтан да қазақ мақалы: «қой көктемде бір тояды, көбік қарда бір тояды» дейді.

Малды көктемде балауса шөбі мол жерге жаятын. Қыстан арықтап шыққан мал бұл жайылымда тез оңалады. Жаз айларында малды әртүрлі оты бар жайылымға айдайтын. Бұл жайылымда мал етейіп семіретін. Күздігүні қой мен жылқыны қара отты немесе жусанды—сортаң жайылымға жаятын. Малдың жазғы жайылымда жыйнаған майы, қара отқа келгеннен кейін қалыңдайып, мал қысқы тебін жағдайына төзімді болатын.

Республикамыздың түрлі аудандарында, ауа райының жағдайына қарай малды күндіз немесе түнде жаяды.

Жайылымды мұндай тәртіппен пайдаланғанда кең жайылым неғұрлым жақсы нәтиже береді.

Қазақ даласын, құмды, шөлді жақсы білмейтін адамдар бұл ұшы қыйырсыз далада тіршілік жоқ, одан ешқандай пайда алуға болмайды деп ойлайды. Ал істің шынында бұл шөл даланың орасан көп байлығы бар, дұрыс пайдаланылса, бұл далада неше миллион мал өсіруге болады.

Қазіргі уақытта малды жайып бағу әдісі қолданыла бастағаннан кейін кейбір қызметкерлер мұны бұрынғы шаруашылық әдісіне қайта көшкендік деп біліп қателесіп жүр. Олар малды жыл бойына фермалардың жанында жайып бағуды қостайды. Мал өсірудің европалық аудандарда қолданылатын әдістерін былайша беталды Орта Азияға, Қазақстанға көшіре салу зор хате болар еді. Малды ферма маңында бағу Қазақстанда бұдан 6—7 жыл бұрын, республикамызда небәрі 4 миллион мал болған кезде қолданылды, бірақ қазір біздің малымыз 15 миллионнан асады.

Біз бұрынғыға қайта оралмақ емеспіз, жайылымды — көшпелі мал шаруашылығын бұрынғы қалпында қайта орнатпақ емеспіз, бірақ мол жайылымды неғұрлым жақсы пайдалану ісінде зор маңызы болып отырған халықтың мол тәжрибесін елемеу орынсыз болар еді.

Қазақ халқының ғасырлар бойына жыйнаған бұл тәжрибесінің ең керектісінің бәрін пайдаланамыз, малды жайып бағу жағдайларын ұқыптылықпен зерттей отырып, халық тәжрибесіне өзгерістер енгіземіз.

Соңғы екі жылдың ішінде Қазақстанда малды жайып бағу барған сайын кең өріс алуда, жақсы ұйымдастырылған жерде мұның өзі тамаша нәтиже беріп отыр. Осыған сүйеніп кейбір теорияшылар теріс қорытынды шығарады, енді екінші жаққа лағады, мал азығы қорын жасамайақ, малды ылғый жайылыммен өсіруге болады деп ойлайды. Бірақ малды жайып бағудың ескі түрі мен жаңа түрі арасында айырмашылық бар. Бұрын мал өсірген көшпелілердің жаратылыс апатына қарсы күресуге білімі жетпейтін. Олар мал азығының жеткілікті запасын жасамайтын, мұның нәтижесінде ауа райы нашар болған жылдарда мал жұтқа ұшырап, миллиондап қырылатын.

(Соңы 2-бетте).

ОҢДАСЫНОВ ЖОЛДАСТЫҢ СӨЗІНІҢ ЖАЛҒАСЫ

мал үшін қандай азық запа- ж деген сұрау туады. Кей- 5—10 күндік, басқалары күндік немесе бір айлық за- йнаса болады дейді. Бізде шығымы жыл сайын әртүрлі , жыл сайын шөп мол бола бермейді, сондықтан жылдан жыл-ға ауысып отыратын запас керек, шөптің шығымы жақсы болса, мал азығын планнан тыс неғұрлым көп дайындау керек, ал планды қандай жағдайда болса да орындау міндет.

АСЫН КӨБЕЙТУ, МАЛДЫҢ ТҰҚЫМЫН АСЫЛДАНДЫРУ

өсірген қазақтың тәжрибесін ды дұрыс шағылыстыруға, төлін өсіруге айырықша өлініп келді.

н малды қолдан ұрықтанды- данылмады, мал жайылымда ездігінен шағылысатын. Дұ- ымдастырылса, мұның өзі нәтиже береді, қысыр қала- л аз ,болады.

ты, тәжрибелі мал өсіруші- дың іш тастамауына айырық іл бөлетін. Олар буаз малды ап күтетін, ауыр жұмысқа дұрыс пайдаланатын. Бұл е халық мынадай тәртіп қол- н:

ағылыстыру кезінде, құлын е дейін 15—20 күн бойына і ауыр жұмысқа салу түгіл, тып салт мініп те жүрмейді. аз болуының 8—9 айларында уыр жұмысқа салмайды.

ұмыстан кейін суытып алма- биені ыстық күйіне салқын суармайды.

уздікүні және қыстыкүні бие- арынға салқын сумен суар-

епке мұз қатқан мұздақ күн- жылқыны далаға жаймайды. аздыкүні ыстықта, ауыр жұ- кей'н буаз биені ұзақ уақыт көзіне қоймайды.

ді жұмысқа салып жүргенде олуының алғашқы айларында япен немесе қамшымен ұр- Буаз биені жұмысқа салу- еп ережелерін буаз інген жө- де қолдануға болады.

ды суарудың белгілі тәртібі н. Мәселен қыстыгүні қойды йтын, оның орнына бетінің кары бар жайылымға жаятын. ды жаппай төлдету уақыты- тық зор маңыз береді. Қыс- ртасынан ауа мал азығы тау-сыла бастайды, қыс бойына мал арықтайды. Сондықтан қазақ елі малды күн жылынғаннан кейін, төлдеген малдың бірсыпрасы жайы-лымға шығып жайыла алатын, сүті молаятын кезде жаппай төлдетуді көздейтін.

Оның үстіне қазақ халқы малдың төлін енесінің бауырына жіберіп емізеді. Төлді қолдан сүт беріп асы-рағанда сүттің сапасы жақсы бол-майды, ондай сүт, әсресе, алғашқы күндерде жас төлді ауру-індеттен сақтай алмайды.

Тәжрибелі малшылар жас төлді ешуақытта ірі малмен бірге жаймай-ды, өйткені жас төл енелерін маза-лай береді, алысқа ұзап, жақсы жа-йылуына бөгет болады.

Кейбір жолдастар бұрынғы уақыт та мал өз бетімен өсе берді, малдың сапасын, продуктылығын арттыру жөнінде белгілі шаралар қолданыл-мады деп ойлайды. Бірақ біз бұл көзқарастың хате екенін көріп отыр-мыз. Қазақ халқы мал тұқымының асылдығын жақсы айыратын, тұқым-ға жақсы малды іріктеп қалдыра-тын.

Қазақ малының, семіргіштігі, еті-нің жақсы болатыны жұртқа мәлім. Сүтінің қаймақтылығы жағынан қа-зақ сыйыры басқа тұқымды сыйыр-лар арасында бірінші орын алады. Қазақ малының, басқа асыл тұқым-ды малдар өсе алмайтын жайылым-дарда да өсіп-өне беретінін естен шығармау керек.

Кей жерлерде жергілікті малды бағу, күту жөнінде теріс көзқарас бар. Жергілікті малдың жаратылыс жағдайына төзімділігін, бейімділі-гін асыра бағалап кейбіреулер жер-гілікті малды, асыл тұқымды мал-дар сияқты мәпелеп бағып-қағудың хажеті жоқ деп ойлайды.

ҚТЫҢ МАЛ ІНДЕТІНЕ ҚАРСЫ ҚОЛДАНАТЫН ШАРАЛАРЫ

ық өзінің тәжрибесінде мал- үрлі жұқпалы және жұқпайт- ндеттеріне қарсы әртүрлі ем- шараларын қолданады, індеттің -ала түрлі амал істейді, хирур қ түрлі әдістер де қолданады. ақстанның кең даласында 400 са түрлі дәрілі шөп өседі, бұ- ң бірсыпрасын қазақ елі дәрі- к ретінде пайдаланады. Мұн- шөптердің бірсыпрасын, мәсе- тсигек, дермене өсімдіктерін дәрі ретінде танып отыр.

крибелі мал өсірушілер жыл- белгілі бір маусымында малды ы, жусанды жерге жаяды, й жерге жайылған мал бүйен індетінен және басқа сондай пра жұқпалы індеттерден аман ы.

зылқұм мен Қарақұмда, Орта- және Оңтүстік Қазақстанның сондай шөл аудандарында ем болатын тамаша өсімдік- седі. Басқа жерде болатын мал терінің бірсыпрасы бұл жерлер лмайды. Қазақ халқы мұны ы біледі, сондықтан жылдың ыстық кезінде бұл жерлерден кет-пеуге тырысады.

Төлді түгел өсіру, малды өкпе, іш ауруларынан сақтау үшін мал өсіру-шілер жас төлді көп уақытқа дейін енесінің бауырына жіберіп емізеді. Мұндай әдістің төлді паратив, кали бяциллез және басқа бірсыпра індет терден сақтайтыны іс жүзінде анық-талды.

Соңғы жылдардың ішінде мал-дың қотырын, әсресе, қышыма қо-тырды емдеп жазатын халық емі, қыймай кеңінен қолданылып келеді. Қыймай медицинада да қолданыла-ды. Соғыс кезінде, республикамыз-ға әртүрлі қымбат дәрі-дәрмек әке-лу тоқтатылған кезде, мұның орасан зор маңызы бар екені түсінікті.

Өткен іс болса да айта кету ха-жет, республикамыздың үкметі мал дәрігерлеріне, адам дәрігерлеріне қыймайдың хасиетін және қолдану әдістерін зерттеуге ұсынғанда, көп мамандар бұл емге сенбеді, ал қазір олардың кейбіреулері осы тақырып-та диссертация қорғап, ғылми дә-реже алды. Кейбір жолдастар өзде-рінің еңбектерінде бұл емді қазақ халқының тапқаны оны ежелден бері қолданып келгені туралы түк айтпағанын көрсетпей өтуге бол-майды.

Ешкіде кебенек індеті біліне бас-таған кезде, мал өсірушілер сау мал дарын егеді. Мұндай егуден сау-малдардың бәрі жеңіл-желпі ауы-рып аман қалады. Бұл амалдың мал ды апаттан аман алып қалатыны іс жүзінде дәлелденді.

Қазақ халқы қойдың күл (шешек) індетіне қарсы егу амалын да қол-данады.

Халықтың малды емдеу жөнінде қолданатын емдері толып жатыр. Амал не, көптеген мамандар халық емін қорыту, зерттеу және қолдану ісінен шет қалып келеді. Халық емін зерттеу, тексеру орнына мал дәрі-герлік және әкімшілік органдары-ның тәжрибелі мал өсірушілерді отошылық істедің деп, жауапқа тартқан реттері де аз емес.

Менің байқауымша су шаруашы-лығының қызметкерлері су жетісті-ру мәселелерін шешкенде Қазақстан дағы мал шаруашылығының ерекше ліктерін жеткілікті ескермейді, әр жердің өзгешеліктерін есепке ал-майды, бұл мәселелерді мал жаю әдістерімен, жайылымдарды пайда-лану жағдайымен байланысты түр-де шешпейді.

Су жетістіру жұмысын негізгі мә-селелерге: қар суын бөгеу жолымен жайылымдық жерді суландырып, шөбін молайту, жердің шөбін әсре-се, құмайт жерлерді толық пайдала-ну үшін, жайлымды дұрыс ұйымдас-тыру мәселелеріне бағындыру ке-рек. Әсресе, даладағы қақтарға су-дың көп жыйналуына ерекше көңіл бөлу керек.

ЖЫЛҚЫ ӨСІРУ—ҚАЗАҚ ЕЛІНІҢ СҮЙІКТІ КӘСІБІ

Әсресе, қазіргі соғыс жағдайын-да, майдан мен халық шаруашылы-ғына ат өте хажет болып отырған кезде, жылқы шаруашылығына ерек ше көңіл бөлу керек болады.

Жылқы өсіру қазақ халқының ежелден бергі сүйген кәсібі болып келеді. Жел жетпес жүйрік атқа міну қазақ жігітінің арманы бола-тын. Қазақ халқының өміріндегі даңқты оқыйғалар тойсыз, мерекесіз өткізілмейтін. Бұл мерекелерде, ат ойындары, ат бәйгісі болмай қал-майтын. Қазақ халқы жылқыны бас-қа малдардан гөрі қадірлеп, мәпелеп күтетін. Қазіргі уақытта халық ша-руашылығында жылқының маңызы онан сайын күшейді, сондықтан оған бұрынғыдан да артық көңіл бөлу хажет.

Қазақ елі бір жерден екінші жер-ге көшкенде ең әуелі баратын жері-нің жайылымы мен суын жақсылап таңдап алатын. Малын семірту үшін мал өсірушілер ұзақ жолға, төзімді жылқы малымен ұзап көшіп жүре-тін.

Қазақ елі үйірге жақсы айғыр салып, жылқы малын асылдандыру-ға көп көңіл бөлетін. Мұның нәти-жесінде қазақ жылқысының шаруа-шылыққа пайдалы жақсы тұқымда-ры, мәселен сындарлы, жұмысқа төзімді, жүйрік адай жылқысы тез семіретін, жұмысқа берік жабы жылқы өсірілді.

Бізде көп жерлерде жылқыны әлі де мәпелеп, жақсы күте білмейді. Мұның өзі республикамызда жылқы шаруашылығын онан сайын тез өр-кендетуге бөгет жасайды. Мал өсі-рушілер алдына өздерінің жылқыға көзқарасын негізінен өзгерту міндеті қойылып отыр.

Мал шаруашылығының бұл сала-сын неғұрлым тез өркендету жөнін-дегі негізгі жұмыстардың бірі—жыл-қыны табындап жайып-бағу. Жылқы өсірудің мұндай әдісі колхоздары-мыз бен совхоздарымыздың жұмыс тәжрибесінен көрнекті орын алуы керек.

Жылқыны жайып бағудың көп пайдасы бар: мал азығының шығы-ны кемиді, биелер қысыр қалмай, тегісінен дерлік құлындап, төл көп өседі. Жайылымда өскен ат жүйрік, төзімді, берік болады.

Мал өсірушілеріміз жылқыны жайып-бағу әдісін кеңінен қолда-нып, бұл әдісті онан сайын жақсар-та беруі керек.

ХАЛЫҚ ӘДЕБИЕТІ ЖӘНЕ МАЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Біздің халық мал шаруашылығы жөнінде мол тәжрибе жыйнап қана қоймай, өзінің жеткіншек ұрпағын малды мәпелеп жақсы күтуге үй-ретіп келді.

Қазақ халқы малға арнап тамаша өлеңдер, күйлер, әндер шығарды. «Бозайғыр», «Наридірген», «Шары жайлау», «Қаранар», «Желмая», «Жемсуы», «Бозтөбе», «Құлагер», «Сұржекей» және басқалары мал-дың хасиетіне арналған ән-күйлер.

Музыкадағы осы шығармалардың бәрі бір мақсатты — көшпелі қазақ елінің күн көретін игілік қоры — малды сүйіспеншілікпен, мәпелеп өсіруді көздейді.

Бұған байланысты, республика-мыздың жалпы білім және маман-дық білім беретін оқу орындарына арналған оқу кітаптарында қазақ халқының бағалы тәжрибесі әлі бол са көрсетілмей келгенін айтып өтуі-міз хажет. Арыстан, жолбарыс, ит пен мысық туралы балаларға арнал-ған кітаптар көп, ал мал — ат, еш-кі, сыйыр, қой, түйе туралы кітап-шалар өте аз.

Келешектегі мамандарымыз — зоотехниктеріміз, агрономдарымыз, мал дәрігерлеріміз мектептерде ха-лықтың мал өсіру жөніндегі тәжри-бесімен таныстырылмайды. Сондық-тан олар көп уақытта халық тәжри-бесін үйренуден шет қалады, өзде-рінің білімін халық тәжрибесімен байытып отырмайды.

* * *

Қазақстанның, Өзбекстанның, Қыр-ғызстанның, Тәжікстанның, Түрк-менстанның өкілдері малды жа-йып бағу кеңесіне жыйналып, өзде-рінің соңғы жылдар ішіндегі жұ-мысына қорытынды жасады.

Бұл кеңес туысқан республика-лар арасындағы достықты онан са-йын өркендетеді. Бұл достық —біз-дің жеңімпаз алып күшіміздің негізі. «ССРС халықтары арасындағы дос-тық,—дейді Сталин жолдас, — зор және күрделі табысымыз, бұл дос-тық барда еліміздің халықтары ерік ті болады, ешкімнен жеңілмейді». (Қол шапалақтау).

Жауапты редактор
Ә. ОСПАНОВ.

ТВ 1827